ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ՆԵՔՏԱՌԵԱ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԲԱՆՍ ՆԵՐԲՈՂԱԿԱՆՍ Ի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՍԱՐԿԱՒԱԳՆ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ՎԿԱՅՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՍՈՒՐԲՆ ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ, ԸՆԴ ՈՐՈՒ ԵՒ ԱՌԱԾ ԻՆՉ ՄԱՄՆԱՒՈՐ Ի ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷ ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՒՏԻ ՆՇԽԱՐԱՑ ՆՈՐԻՆ, ՈՐ ԵՂԵՒ Ի ՁԵՌՆ ՂՈՒԿԻԱՆՈՍԻ ԵՐԻՑՈՒ Ի ԺԱՄԱՆԱԿՍ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՑՒՈՑ, ԵՒ ԹԷ ՈՐՊԷՍ ՅԵՏ ՍՈՒՂ ԻՆՉ ԱՄԱՑ ԱԾԵԱԼ ԵՂԵՒ ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ ՆՇԽԱՐՔ ՆՈՐԱ Ի ՆՈՐՆ ՀՌՈՎՄ, Ի ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ԹԱԳԱՒՈՐԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔՆ Ի ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊԱՒԼԻՍ

Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս ի ձեռն փրկագործ մարմնով գալստեան Իւրոյ գործ մի բարւոք եդ առաջի ամենեցուն, որք հաւատացին ի Նա: Զի ոչ յաղագս ինքեան եկն եւ խաչեցաւ անպարտականն մահու այն, որ «ոչ արար մեղս եւ ոչ գտաւ նենգութիւն ի բերան Նորա»[6], այլ վասն ամենայն աշխարհի: Վասն զի պատարագեալ եղեւ ի վերայ Խաչին Գառն անարատ առ ի մշտնջենաւոր բառնալ զմեղս աշխարհի եւ յաւրինակ բարի սիրելեաց իւրոց, որք կամաւք իւրեանց հետեւին զհետ շաւղոյ Նորա: Վասն զի Նա եղեւ նախաշաւիղ եւ սկիզբն ամենայն սրբոց իւրոց, որ իբրեւ կատարեաց զամենայն ներմարդութեանն տնտեսութեամբ յարուցեալ իշխանութեամբ ել նստաւ ընդ աջմէ Ծնաւղին Իւրոյ քաջալերս տուեալ իւրայոցն «Քաջալերեցարուք Ես յաղթեցի մահու»[7]:

Եւ ոչ մինչեւ ցայսոսիկ դադարեցոյց զբարեգործութիւնն, այլ եւ զաթոռակիցն Իւր եւ զհաւատարմակից Ծնաւղին Իւրոյ ի կերպարանս հրոյ առաքեաց ի վերայ ընտրելոցն Իւրոց, որք սպասեալ ակն ունէին Նմա ի սուրբ Վերնատանն, որոյ եկեալ հանգեաւ ի լեզուս նոցա, լցոյց զնոսա աստուածային իմաստութեամբն Իւրով, եւ յիշեցուցեալ նոցա զյառաջագոյն ասացեալսն ի Փրկչէն, առաքեաց զնոյն աւետարանել ընդ ամենայն տիեզերս: Իսկ նոցա սկիզբն արարեալ յԵրուսաղէմէ, լցին զընդհանուրս Հոգւով իմաստութեան ձեռնադրութեամբն իւրեանց ի ձեռն աւազանին լուսոյ վերստին ծննդեանն:

Արդ, ի սոցունց յայսցանէ ընտրելոցս մի էր երիցս երանեալ անուանակիրն Ստեփանոս՝ Պսակ հայկականին թարգմանեալ, առաքելականին այնորիկ եկեղեցւոյ: Որով եւ սա լցեալ նոյն ճշմարիտ շնորհաւք Հոգւոյն Սրբոյ ընտրեցաւ ձեռնադրութեամբ գլխաւորացն ի վերակացութիւն որբոցն եւ այրեացն: Այլ եւ ի վերայ այսոցիկ առնէր արուեստս եւ նշանս մեծամեծս ի ժողովրդեանն՝ նահատակեալ Հոգւովն Սրբով ընդդէմ ուրացողացն զճշմարտութիւնն, որ եւ յընտրելոցն երկոտասանիցն ոչ վերջացեալ սպասաւորակից նոցա լինելով մարմնացեալ Բանին, եւ ի պարս մարգարէիցն վեհագոյն գտեալ՝ ոչ նախնագուշակ

---

[6] Եսայի ԾԳ 9, Ա Պետ. Բ 22:

[7] Յովհ. ԺԶ 33:

անաղաւտ տեսլեամբ, այլ մերովս կերպառութեամբ անճառելի փառաւք ընդ աջմէ Հաւր նստեալ, այլ եւ մեծ Քահանայապետին եւ Պատարագին նախասարկաւագ ընտրեալ, բոլորապտուղ զինքն պատարագեաց ընդունողին Տեառնն: Վասն զի յառաջագոյն քան զամենայն առաքեալսն մկրտեցաւ զմկրտութիւն մահուն չարչարանաց Տեառն Իւրոյ եւ արբ զբաժակ Խաչի Նորա, եւ մարտիրոսական հանդիսիւն եցոյց զհանդիսատեսն ակներեւ բացեալ զերկինս ի հանդէս Նորին, եւ ամենեցուն զան գնալ ի ընթացսն պատրաստեաց:

Այս է պատիւ հանդիսի մեծի նախընթաց կարապետին մարտիրոսացն գնդի ի հրաւէր առաջին վկային ի Խաչն վերանալոյ:

Այս է հանդէս պսակաւորին այնորիկ կոշկոճմամբ քարաձիգ լինելով ընդելուզեալ փոխանակ, զի փշոց պսակ յանձն առողին վասն մեր:

Եկայք արդ, եւ մեք, ո՛վ սիրելիք, ի ձեռն սուղ բանից մերոց զնա բարեհամբաւեսցուք, զայն, որ մարտիրոսական հանդիսիւ տեսիլ եղեւ ամենայն աշխարհի՝ ե՛ւ հրեշտակաց, ե՛ւ մարդկան:

Պատուեսցուք զայն, որ պատուեաց զՏէրն արեամբն իւրով: Զնա, որ փոխանակ ամենեցուն եհեղ զարիւն իւր սուրբ:

Փառաւորեսցուք զայն, զոր փառաւորեաց Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս՝ բացեալ զերկինս ի հանդէս վկայութեան նորա:

Եկեսցուք եւ մեք հոգւոյ աչաւք ի տեսիլ մարտի նորա եւ յանձն առցուք յաւժարութեամբ մերով զքարինս նորա, զի եւ պսակի փառաց նորա արժանի լիցուք:

Եւ քաջ գիտեմ զայս այսպէս Սուրբ Գրոց վկայութեամբ: Զոր եթէ յաւժարական մտաւք ոք նայեսցի ի ճգնաւորական նահատակութիւն սրբոցն, ոչ պակասեսցին յարդիւնաւոր պսակէ փառաց նոցա: Եւ զայս մանաւանդ նոյն Ինքն եցոյց Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս յԱւետարանի անդ սրբում: Ասէ. «Որ զձեզ ընդունի, Զիս ընդունի»[8]: Եւ ո՞ր արդեաւք պսակ այնպէս, մեծավայելչագոյն քան զՏէրն իսկ գլխովին. ընդունել զծառայս Նորա, զի զՆա ընդունիցիմք, յորժամ ցանկասցուք վկայական ճգնութեանց նոցա, յորժամ նախանձեսցուք ընդ առաքինութիւնս նոցա, յորժամ արթնութեամբ եւ զգաստութեամբ լուիցուք զհանդէս վկայութեան նոցա, յորժամ հաւատովք կատարեսցուք զյիշատակս նոցա, յայնժամ ընդունիցիմք զնա: Վասն զի յամենայն ժամ գտանի ընդ սուրբս Իւր Տէրն՝ կցորդելով նոցա ճգնութեանցն. «Ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս մինչ ի կատարած աշխարհի»[9]:

Զի թէ ոք զփոքունս ի նորայոցն արբուսցէ բաժակ մի ջուր ցուրտ, զնա արբուսցէ, եւ ոչ պակասեն վարձք նոցա. որչափ եւս առաւել զկատարեալս արեամբ պատուելով զնոյն ինքն զՏէրն փառաւորեմք եւ ի Նմանէ փառաւորիմք. «Զփառաւորիչս իմ, ասէ փառաւորեցից»[10]: Եւ եթէ որք բարեկամացուցանեն զաղքատս վերակացութեամբն իւրեանց, ընկալցին զյարկսն յաւիտենից: Ցայտ է. եթէ որք յիշատակաւ սրբոցն, որք փառաւորեցան չարչարանաւք, բերկրեսցին ընդ նոսին եւ թագաւորեսցեն յարքայութեանն երկնից:

Արդ, եթէ որպէս յայտ եղեւ արժան է պատուել զփառաւորեալսն չարչարանաւք, ապա եւս առաւել՝ զայն, որ նախ սկիզբն եղեւ այնր ճանապարհի: Զերանելին ասեմ զՍտեփա-

---

[8] Մատթ. Ժ 40:

[9] Մատթ. ԻԸ 20:

[10] Ա Թագ. Բ 30:

նոս, որոյ եւ յիշատակս իսկ կատարի: Վասն զի սա նախ պսակեցաւ քարամբք կոշկոճեալ յետ առաջին պսակեցելոյն չարչարանաւք Խաչին: Եւ ամենեքեան, որք յետ սորա եղեն, ի սորայս հայելով հանդէս, քաջալերէին: Իսկ սա ի յին եւ եթ նշանակն, որ ի վերայ Խաչին:

Զի թէպէտ եւ վկայեցին յառաջագոյն մարգարէքն, այլ խորհրդով Խաչին քան թէ ակներեւ տեսլեամբ զնոյն ինքն զՏէրն մարմնով ի Խաչին:

Եւ արդ, զի՞նչ եւս ի մէնջ բանս հեռացելոց յիմաստից եւ ի ժամանակէ նահատակութեան նորա: Եկեսցէ ի մէջ երանելին Ղուկաս ականջալուր եւ ականատեսն եւ ստուգապէս մարձանացուցանողն աւետարանական եւ առաքելական մատենիցն: Վասն զի նա սկիզբն մարարեալ ի յարութենէն Քրիստոսի, պատմէ մինչեւ ցվերանալն նորա եւ մինչեւ ցՍրբոյ Հոգւոյն իջումն: Եւ անտի եւս յառաջ մատուցեալ մինչեւ ցբազմութիւն հաւատացելոցն, ընտրում եւ ընտրեցաւ իսկ երանելին Ստեփանոս, այր լի հաւատովք եւ Հոգւով Սրբով ի վերակացութիւն որբոցն եւ այրեացն հանդերձ այլ եւս ընկերաւքն, եւ յետ այնորիկ պատմէ իսկ զհանդէս նորին պսակեցելոյ:

Ստեփանոս, ասէ, այր լի շնորհաւք եւ զաւրութեամբ, առնէր նշանս եւ արուեստս մեծամեծս ի ժողովրդեանն[11]:

«Լի էր, ասէ, շնորհաւք», այսինքն՝ ոչ մասն ինչ շնորհաց ընկալեալ, այլ զնոյն ինքն զզաւրութիւն Հոգւոյն Սրբոյ զգեցեալ: Ըստ որում եւ ասաց իսկ Տէրն. «Նստարուք ի քաղաքիդ Երուսաղէմ մինչեւ զգենուցուք զաւրութիւն ի բարձանց»[12]: Եւ ընդէ՞ր արդեաւք Հոգւով միայն. այլ վասն զի ուր Հոգին Սուրբ է, անդ Հայր եւ Որդի հանգուցեալ են: «Եթէ ոք սիրէ Զիս, ասէ, զպատուիրանս իմ պահեսցէ: Եւ Հայր իմ սիրեսցէ զնա. եւ առ Նա եկեսցուք եւ աւթեւանս առ Նմա արասցուք»[13]:

Սիրեաց, արդարեւ Ստեփանոս զՏէրն, եւ զպատուիրանս Նորա պահեաց, այլ եւ մեռաւ իսկ ի վերայ պատուիրանաց Նորա: Եւ ոչ այս միայն, այլ եւ զՍրբոյ Երրորդութեանն զմիաբուն զաւրութիւնն, որ ըստ նախախնամողական տեսչութեանն ներգործէ յաշխարհս, յինքն բովանդակեալ ցուցանէր երանելին Ստեփանոս: Զի որպէս զՀաւրէ ասէ, թէ «զարեգակն Իւր ծագէ ի վերայ բարեաց եւ չարեաց»[14], եւ «ածէ անձրեւ ի վերայ արդարոց եւ մեղաւորաց»: Եւ զՈրդւոյ, թէ՝ «Ոչ եկի պաշտաւն առնուլ, այլ պաշտել»[15]: Այսպէս եւ Հոգին Սուրբ ի ձեռն Ստեփանոսի սպասաւորէր բազմութեան հաւատացելոցն. «Առնէր, ասէ, նշանս եւ արուեստս»: Եւ զո՞ր արդեաք «Նշանս եւ արուեստս» եթէ ոչ զնոյն աւրինակ, զոր յԱւետարանսն պատմի, զոր ետ Քրիստոս իշխանութիւն Իւրոց հաւատացելոց, ասէ. «Զգործսն, զոր ես գործեմ, եւ Նա գործէ»[16]: Եւ եթէ ոչ գրեցաւ ի Պսակս սրբոց առաքելոցն, բայց եթէ մասնաւոր, յայտ է, եթէ եւ ոչ Նորուն իսկ Տեառն գրեցաւ բովանդակն:

Եւ զի՞նչ ապա լինէր նմա, որ այսպիսին էր: Զգեալ լինէր, ասէ, յատեան քահանայապետիցն ի ժողովելոց անդր հրէիցն, որք ըստ լիբեացւոց եւ կիւրենացւոց, եւ աղէքսանդ-

---

[11] Գործք Զ 8:
[12] Ղուկ. ԻԴ 49:
[13] Յովհ. ԺԴ 23:
[14] Մատթ. Ե 45:
[15] Մատթ. Ի 28:
[16] Յովհ. ԺԴ 12:

ռացուց եւ կիւղիկեցուց եւ ասիացուցն էին[17]: Վասն զի ինքեանք ոչ կարէին զդէմ ունել զինուորին Քրիստոսի, որ զգեցեալն էր զզաւրութիւն Հոգւոյն Սրբոյ եւ իմաստութեամբ Նորին յանդիմանէր զանաւրէնութիւնս նոցա, եւ յաւրինաց անտի իւրեանց եւ ի մարգարէից: Եւ ապա վկայս կացուցանէին սուտս՝ պարտաւորելով զանմեղ եւ զանարատ անձնն զհայհոյութեան բանս ի նա ձգելով, որպէս եւ ի նոյն Ինքն իսկ ի Տէրն, որ յաղագս տաճարին: Իսկ նա ի մարմնի գոլով եռանդեամբ սիրոյն փոփոխեալ լինէր ի կերպարանս հրեշտակի: Վասն զի եւ վայել էր իսկ սպասաւորին հրեշտակաց Տեառն ըստ նմանութեան սպասաւորացն իւրոց տեսանիլ: Այլ եւ պարտ իսկ էր հրեշտակակերպ դիմաւք զդիւրատեսակսն յամաւթ առնել:

Ցայնժամ ապա զկարծիս մոլորութեան նոցա սկսեալ ի նախահարց անտի մինչեւ ցգալուստ Բանին Աստուծոյ յայտ յանդիման հրապարակէր: Արք եղբարք, ասելով նոցա, որք յոյժ հեռացեալ մերժեալ էին ի հոգեւոր ազգակցութենէն նորա: Զի թերեւս այսպիսի բանիւք ձգեսցէ զնոսա յիւր բարեպաշտութեանն ազգակցութիւն: Ածէ ի մէջ զԱբրահամ, զի թերեւս նախանձաւորք լիցին հաւատոց նորա, եւ ժառանգեսցեն զաւրհնութիւնս խոստացեալ զաւակի նորա: Ասէ եւ վասն Յովսէփայ՝ յուշ առնելով նոցա, եթէ որդիք են նոքա այնպիսեաց հարց, որ նախանձեալ վաճառեցին զեղբայրն իւրեանց ի ծառայութիւն, որպէս եւ սոքա զՏէրն իւրեանց ի մահ խաչին:

Բերէ ի մէջ եւ զՄովսէս յիշատակելով նոցա, թէ որում այժմ կեղծաւորեալ վրէժխնդիր լինիք, յայնժամ ուրացեալ ասէիք, թէ «ո՞ կացոյց զքեզ իշխան եւ դատաւոր ի վերայ մեր», եւ եթէ ոչ, արդ, ինչ եւ եթ ապստամբեալ ի բաց կացէք յեկեալ հաստեալ փրկութենէ ձերմէ: Այլ եւ յայնժամ մինչեւ զմանանայն հանդերձ այլովք երախտեաւքն ընկալեալ ի կռապաշտութիւն կործանէիք: Յիշատակէ եւ զԴաւիթ եւ զՍողոմովն, զի առաջնովն թերեւս ուսցին զհեզութիւն եւ ի խոստմանէ զաւակի նորա, որ ըստ աւետեացն հաւատասցեն ի Յիսուս Քրիստոս՝ ծնեալ ի Կուսէն Մարիամայ, որ էր ի զաւակէ Դաւթի, եւ երկրորդաւն, զի մի՛ պարծեսցին տաճարաւն, զի ոչ եթէ Բարձրեալն ի ձեռագործ տաճարս բնակէ, որոյ երկինք աթոռ են եւ երկիրս պատուանդան ոտից Նորա[18], այլ զանձինս իւրեանց յարդարեսցեն արժանաւոր տաճար Նմա ի բնակութիւն:

Արդ, իբրեւ զայս ամենայն ի սկզբանց անտի աւետեացն մինչեւ յերկրորդ խոստումն համառաւտաբար երկրորդեաց առաջի նոցա եւ ծանեաւ Հոգւովն Սրբով զանհասան միտս նոցա: Զի՞նչ ապա այնուհետեւ հաւատարիմ վկայն Քրիստոսի. ի նոսա դարձուցեալ զբանն յանդիմանէր զանհնազանդ եւ զսպանող բարս նոցա՝ անթլփատս կոչելով սրտիւք եւ ականջաւք, զի ոչ եթէ այժմ եւ եթ ի Յիսուս Քրիստոս Բանն Աստուծոյ ապստամբեցէք, այլ եւ յառաջագոյն իսկ ի Հաւրէ Նորա սպանանելով զմարգարէս Նորա՝ զառաքեալսն առ ձեզ:

Եւ զի՞նչ ապա նոքա. իբրեւ զգայլս վայրագեալս կրճտեցին, ասէ զատամունս իւրեանց եւ յարձակեցան ի վերայ անարատ ոչխարին, որ պատարագելոց էր փոխանակ առաջնոյ պատարագին այնորիկ «Գառինն անմեղի, որ եբարձ զմեղս աշխարհի»[19]:

---

[17] Գործք Զ 9:

[18] Համտ. Եսայի ԿԶ 1:

[19] Յովհ. Ա 29:

Իսկ նա, լի էր, ասէ, Հոգւով Սրբով, հայեցեալ յերկինս ետես զփառսն Աստուծոյ զՅիսուս, զի կայր ընդ աջմէ Աստուծոյ[20]:

Ո՛վ սքանչելեացս, լի գոլով Հոգւով Սրբով եւ զՀայր եւս տեսանէր հանդերձ Որդւով՝ նստեալ ընդ աջմէ Նորա յԱթոռ փառաց: Եւ զի՞նչ այսու տեսութեամբ հաստատէ մեզ երանելի վկայն Ստեփանոս, եթէ ոչ, զի ի բոլոր Երրորդութեանն փառսն վայելելոց են, որք վասն Քրիստոսի չարչարին: Եցոյց եւ զսոյն զայս եւ զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս. «Որպէս Դու Հայր յիս եւ Ես՝ ի Քեզ, այսպէս եւ նոքա Իմ եղիցին»[21]: Ետես զփառսն Աստուծոյ զՅիսուս, վասն զի Յիսուս իւրայոցն երեւի: Եւ թուի ինձ, թէ վասն այսորիկ յետ յարութեանն առաքելոցն երեւէր յաւուրս քառասունս մինչեւ ցվերանալն առ Հայր, եւ ոչ հրէիցն որպէս եւ նախ քան զԽաչն: Զի՞նչ ապա նմանատիպն Տեառն իւրոյ, որ փոփոխեալն էր ի հրեշտակակերպ տեսիլ: Ոչ զանխլացուցանէր զայնպիսի հրաշալի տեսիլ իբրեւ զմախացողովք այլոց փրկութեանց: Այլ ձայնէր ի լուր ամենայն ռամկին, զի թերեւս սթափեսցին յիմարեալքն ի սէր այնպիսի փառաց տեսլեան:

Ահա տեսանեմ զերկինս բացեալ, ասէ, եւ զՈրդի մարդոյ, զի կայ ընդ աջմէ Աստուծոյ[22]:

Զոր դուք սոսկ մարդ կարծելով, սպանեք, ասէ. «Ես կենդանի տեսանեմ, ոչ եւս յերկրի, այլ՝ յերկինս, ոչ ի Խաչի բեւեռեալ, այլ՝ ընդ աջմէ Աստուծոյ»: Ո՛վ հաւատարիմ վկայ, որ հաստատեաց զՏեառն իւրոյ կանխասացութիւնն. «Տեսանիցէք, ասէ զՈրդի մարդոյ նըստեալ ընդ աջմէ զաւրութեանն»[23]:

Ո՛վ նախաշաւիղ կարապետին ամենայն մարտիրոսացն զնդից, որ իբրեւ մատամբ իւիք եցոյց զհանդիսադիրն խոնարհեալ ի տեսիլ վկայիցն հանդէս: *Տեսանեմ զբացեալ զերկինս.* զփակեալ հեշտութեամբ ճաշակմամբ պտղոյն՝ բացեալ վկայական արեամբ: Եւս բացեալ երկնից, զի յայտ լիցի, եթէ ոչ միայն զՏէրն փառաւք եւ աւրհնութեամբ ընկալցին վերինքն ի հրամայելն համբառնալ դրանց երկնից[24], այլ եւ զծառայսն Նորա, որք կերպարանակից լինին մահու Տեառն իւրեանց:

Արդ, նա այսպիսի: Իսկ ուրացեալ տիրասպանիցն որպիսի՞ ինչ: Խցին, ասէ զականջս իւրեանց իբրեւ զաւձի քարբի, զի մի՛ լսիցեն զբանն կենաց, վասն զի եւ ոչ իսկ էր արժան ապականելոց լսելեաց լսել զերկնային բարբառն, եւ ախտացելոց մտացն ընդունել զաստուածային խորհուրդն:

Եւ հանեալ, ասէ, արտաքոյ քաղաքին, քարկոծէին[25].

Որպէս եւ զՏէրն արտաքոյ այգւոյն, այսպէս եւ զծառայն Նորա արտաքոյ քաղաքին: Ո՛վ խորհրդոյ զաւրութիւն, որ մինչեւ յելս սրբոցն ի նոսին կատարի խորհուրդ տէրունական նմանութեանն: Արտաքոյ քաղաքին խաչեցին զՏէրն հրեայքն աւրինազանցք, արտաքոյ քաղաքին քարկոծեցին եւ զծառայն Նորին նոյն հրեայք տիրասպանք: Արդ, պա-

---

[20] Գործք Է 55:
[21] Յովհ. ԺԷ 21:
[22] Գործք Է 55:
[23] Մատթ. ԻԶ 64:
[24] Սաղմ. ԻԳ 7:
[25] Գործք Է 57:

տառեցան տիկքն հնացեալ՝ ոչ կարելով ընդունել զնորն եւ զանապակ վարդապետութիւնն Տեառն: Ցասելն, եթէ «Տեսանիցէք զՈրդի մարդոյ նստեալ ընդ աջմէ զաւրութեանն եւ եկեալ ընդ ամպս երկնից»: Եւ աստ խցան ականջք ապականեալք՝ ոչ կարելով լսել զվկայութիւն հաւատարիմ ծառային, որ ասէր. «Ահա տեսանեմ զերկինս բացեալ եւ զՈրդի մարդոյ զի կայ ընդ աջմէ Աստուծոյ»:

Արդ, աղաղակեաց, ասէ Յիսուս ի ձայն մեծ եւ արձակեաց զհոգին ասելով. «Հայր ի ձեռս Քո յանձն առնեմ զՀոգի իմ»[26]: Զամենայն զմարդկութեանն զհոգիս՝ զյափշտակեալսն ի սատանայէ ի ձեռն երկնաւոր Հաւրն աւանդելով: Եւ աստ նմանող եղեալն Տեառն իւրոյ կարդայր եւ ասէր. Տէր Յիսուս ընկալ զհոգի իմ[27]՝ հաստատելով զգրեալսն, եթէ «Հոգիք արդարոց ի ձեռին Աստուծոյ են»[28]: Արդ, Տէրն ի Խաչին գոլով ասէր «Հայր թող սոցա, զի ոչ գիտեն՝ զինչ գործեն», եւ աստ երանելի Ստեփանոս քարկոծ լինելով, ծունր եդեալ, բարձրաձայն աղաղակէր. «Տէր մի՛ համարիր սոցա զայս մեղս», բայց ոչ իբրեւ զՏէր, այլ իբրեւ զհաւատարիմ վկայ եւ զհետեւող Տեառն իւրոյ: Վասն զի նա որպէս Որդի առ Հայր ասէր. «Հայր, թող սոցա, զի ոչ գիտեն՝ զինչ գործեն», իսկ սա որպէս ծառայ առ Տէր. «Տէր մի համարիր սոցա զայս մեղս»:

Եւ որպէս անդ յետ աւանդելոյ Տեառն զմարդկեղէն հոգին միացելոյ ի նմա Աստուածութեանն վէմք պատառեցան եւ վարագոյր տաճարին ցելեալ խայտառակել զհրէիցն յանդգնութիւնն, եւ չարչարակցելով արարածոցս Արարչին, այլ եւ փոխարկելով զհինն ի նորս: Այսպէս եւ ի չարչարանս մեծի վկայիս երկինք ցելեալ լինէին ի պատիւ տեսողին աստուածային փառացն եւ ի նախատինս կուրացելոց ազգին: Եւ որպէս անդ հարիւրապետն յետ խոցելոյ զկողն արդարեւ Որդի Աստուծոյ խոստովանէր զՆա, այսպէս եւ աստ յետ քարկոծման երանելւոյ վկայիս կամակիցն սպանմանն, որ պահէր զհանդերձս սպանողացն Սաւղոս յանկարծակի հափշտակեալ ի սատանայէ, քարոզ անուանն Քրիստոսի լինէր աղաւթիւք սրբոյն, եւ լինէր Պաւղոս փոխանակ Սաւղոսի, որ եւ ետես իսկ զնոյն տեսիլ եւ լուաւ զեւս անճառելի բանսն, այլ եւ ընդ ամենայն տիեզերս ընթացեալ, սկսեալ յԵրուսաղէմէ մինչեւ ի Լիւրիկիայ շրջապատեալ ելից զաւետարանն Աստուծոյ ընդ ամենայն աշխարհս, եւ ի վերայ այսր ամենայնի վկայական արեամբ գլխատեալ մեռաւ վասն անուանն Յիսուսի Քրիստոսի:

Արդ, այս է հանդէս նախաշաւիղ վկային յետ առաջնոյ խաչեցելոյ վկային Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ, զոր փոքր ի շատէ ասացաւ ի մէնջ ի պատճառս իմաստնոց լսողաց:

Բայց աւն, առեալ մեր զբանս ի պատմութիւն անդր նորա ձգեսցուք, որ յաղագս գիւտի նշխարաց երանելւոյն եւ մուծանելոյ նախ յԵրուսաղէմ, եւ ապա ի թագաւորեալն Կոստանդինուպալիս:

Արդ, ըստ մատենագրութեանն Ղուկայ կարծելով հրէիցն ի ձեռն քարանցն ի բաց բառնալ զկեանս Ստեփանոսի որպէս յայնժամ որդիքն Յակովբայ՝ զեղբայրն իւրեանց[29]՝ ոչ

---

[26] Ղուկ. ԻԳ 46:

[27] Գործք Է 58:

[28] Իմաստ. Գ 1:

[29] Տե՛ս Ծննդ. ԼԷ:

գիտելով յանապականն կեանս զնա փոխարկեցին, քանզի նա իբրեւ զթագ ականակապ ընդելուզեալս յոսկւոյ սրբոյ զքարինսն ընդունելով, եւ իբրեւ զծիրանիս պատուական զբղխումն արեան թագաւորեալ լիներ ի վերինն Երուսաղէմ, որպէս եւ Յովսէփն այն՝ ի յԵգիպտոս, որ եւ յետ սուղ ինչ ժամանակի ի թիկունս հասանէր սովելոյ ազգին, որպէս եւ նա՝ եղբարց իւրոց: Քանզի բարձին, ասէ, զնա արք երկիւղածք եւ ըստ աւրինացն կատարելով ի վերայ նորա: Եւ ո՞վ արդեւք իցեն արքն, թէ ոչ աւրէնսուսոյցն Գամաղիէլ, որ ի Գործս առաքելոցն զբարւոք խրատն տալով հրէիցն պատմի, եւ Նիկոդեմոս, որ ի ջրոյ եւ ի Հոգւոյ ընդունել զարքայութիւնն ի Քրիստոսէ յԱւետարանի անդ վարդապետի:

Քանզի որպէս ասի բանն առաջի անկեալ նոցա խնդրեցին ի սրբոց առաքելոցն զմարմին երանելւոյն: Եւ առեալ հրաման, եկեալ գիշերի, տարեալ թաղեցին յագարակին իւրեանց, որ կոչի Կապար Գամաղեա՝ հեռի գոլով յԵրուսաղէմէ քսան վտաւանաւ: Որ եւ ինքն իսկ երանելիս այս Գամաղիէլ հանդերձ եղբորորդւովն իւրով Նիկոդեմոսիւ եւ որդւովն իւրով Աբիբասեաւ մկրտեալք ի գլխաւորէն Պետրոսէ եւ յետ սուղ ինչ ժամանակի կատարեալք ի Քրիստոս եւ եդան ընդ սրբոյն Ստեփանոսի:

Իսկ ապա անցին ժամանակքն այն դառնութեան, եւ բարեպաշտութիւն տարածեցաւ ընդ ամենայն ազգս: Յայնժամ եւ երանելին այն յայտնէր զինքն գանձ անապական աշխարհի: Եւ եթէ որպէ՞ս յայտնի է ի յիշատակարանէ անտի ուսումնասիրաց եւ աշխատասիրաց անձանց, զոր մեր փոքր ի շատէ առեալ ինչ անտի պատմեսցուք: Այր ոմն ծաղկեալ իմաստութեամբ եւ կատարեալ ամենայն առաքինութեամբ պաշտէր քահանայական սպասաւորութեամբ զագարակն զայն, յորում ծածկեալ կայր գանձն աստուածային բազմագին մարգարիտն երանելին Ստեփանոս: Եւ զի՞նչ ապա լինէր. երեւէր նմա տեսիլ հրեշտակական չքնաղ եւ զարմանալի ի կերպարանս սքանչելւոյ առնն Աստուծոյ Գամաղիէլի երիցս անգամ, որոյ զգեստն իւր լոյս փայլատակէր ի չորեսին տտունսն նկարեալ գիր ոսկի վերագրեալ ի նմա նշանն տէրունական Խաչին, այլ եւ հողաթափս ոսկէփոկս պնդեալ յոտսն: Եւ ասէր, եթէ հան զմեզ աստի առ ի յաւգնականութիւն վտանգելոց ժամանակի մարդկանս: Եւ յիրաւի սպիտակազգեստ երեւէր տեսիլն հանդերձ ոսկէգիր նշանակաւն եւ վերագրեալ Խաչին, վասն զի զլոյսն զգենլոց են սուրբքն յետ աստեացս անդր երթալոյն՝ ունելով զպատճառսն յոսկէտեսակ անապական առաքինութեանցն եւ խաչակցութեանցն ընդ Քրիստոսի: Նա եւ նոյն ինքն իսկ առաքինութիւնն պայծառ եւ անապական զգեստ է եւ արժանի երկնաւոր թագաւորութեանն պատուոյ, թէպէտ եւ այժմ ծածկեալ է ի զգալի տեսանելեացս: Զսոյն եւ երանելի առաքեալն ցուցանէ. «Քանզի մեռարուք, ասէ, եւ կեանքն ձեր ծածկեալ են ընդ Քրիստոսի յԱստուած: Իսկ յորժամ Քրիստոս յայտնեսցի՝ կեանքն ձեր, յայնժամ եւ դուք ընդ նմա յայտնեսջիք փառաւք»[30]:

Իսկ գաւազանն ոսկի, զի ունէր յաջոյ ձեռինն, զմշտնջենաւոր թագաւորելն ընդ Քրիստոսի նշանակէ եւ զաջակողման դասուն՝ գահակալութիւն սրբոցն: «Եթէ համբերեմք, ասէ, ընդ նմին եւ թագաւորեսցուք»[31], ասէ աստուածայինն առաքեալ: Իսկ զի ետես յերկրորդ տեսլեանն չորս կողովս. երեքն ոսկի եւ միւսն արծաթի, եւ երկուքն լցեալ էին վարդով սպիտակ եւ միւսն՝ կարմիր, եւ արծաթին պատարուն էր անուշահոտ քրքմով: Եւ այսու ոչ է, թէ

---

[30] Կողոս. Գ 3:

[31] Բ Տիմ. Բ 12:

զծանաւթութիւնն տապանացն նոցա եւ եթ յայտ ունէր տեսիլն: Այլ եւ զանազանեալ զփառս նոցա նշանակէր ըստ իւրաքանչիւր վաստակոց, ըստ այնմ թէ «Ի տան Հաւր իմոյ յաւթեւանք բազում են»[32]: Վասն զի եւ երանելոյն Ստեփանոսի լի գոլով կարմիր վարդով, վասն զի նա նախ եռեղ զարիւնն իւր փոխանակ այնորիկ, որ վասն ամենեցուն ի վերայ խաչին եռեղ զարիւնն Իւր սուրբ:

Իսկ երկու եւս այլքն, որ ունէին յինքեանս զվարդն սպիտակ, որք էին Նիկոդեմոս եւ Գամաղիէլ, որ նշանակէ, որ թէպէտ եւ ոչ արեամբ կատարեալք, սակայն յաւժարութեամբ եւ անուամբ զնոյն անուշահոտութիւն առաքինութեան յինքեանս ժողովեցին, որպէս եւ զերրանելին զՍտեփանոս: Իսկ չորրորդն արծաթի գոլով՝ ունելով յինքեան անուշահոտ քըրքում, որ էր Աբիբայ որդին Գամաղիէլի, նշանակէ արծաթովն զյստակութիւն կուսութեանն: Իսկ քրքմովն զնմանութիւն յինքեանս բերելով զկարմիր վարդին զերանելոյն զՍտեփանոսի արեամբ չափ նահատակեալ ընդդէմ բնութեանս: Իսկ յերրորդ տեսլեանն, որ ասէ, թէ յափշտակեալ լինէր երանելին Ղուկիանոս ի քաղաքն Երուսաղէմ, եւս պատմէր եպիսկոպոսին զտեսիլն եւ լսէր ի նմանէ զլինելոցն: Վասն զի այսպէս սուրբ եւ անպարտ առաքինութիւնն ի մարմնի գոլով անմարմինս գործէ զընդունողս, եւ ճառագայթեալ զհոգիսն տեսաւղս առնէ հանդերձելոցն: Այսպէս երանելին Պաւղոս յափշտակեալ յերրորդ յերկինս զանճառ բանսն լուաւ: Այսպէս մարգարէքն ամենայն լուսաւորեալք հոգւով պատմեցին զհանդերձեալսն իբրեւ զտեսեալս, զոր պարտ է մեզ համառաւտել զբանս ի պատմութիւն անդր առաքելով զլսողսդ:

Արդ, իբրեւ յայտնեցաւ զանձն աստուածային, եւ բուրեաց հոտ անուշահոտութեան եւ հրեշտակաց ձայնք լսելի լինէր, որք փառք ի բարձունս երգէին Աստուծոյ: Եւ բազում բժշկութիւնք ի տեղւոջն լինէին: Ցայնժամ սուրբ եպիսկոպոսին Յովհաննու առեալ զժառանգաւորս եկեղեցւոյն, եւ հանդերձ այլ եպիսկոպոսաւք անդր հասանէր, եւ ապա ըստ նախագուշակ տեսլեանն եւ ըստ առակաւոր մարգարէութեանն առեալ զնշխարս երանելւոյն Ստեփանոսի, որ էր եզն ամոլոյն առ ի սպասահարկութիւն մեծի սայլին սրբոյ քաղաքին: Վասն զի անդր արժան էր սպասաւորել մեծի նախասարկաւագին, ուր մեծ քահանայապետն մեր Քրիստոս պատարագեցաւ: Եւ որպէս սայլիւ ջորայս, այսպէս զբազմութիւն մարդկանն ի ձեռն մեծամեծ սքանչելեաց իբրեւ զսուրբ ցորեան յաստուածային շտեմարանս ժողովել: Եւ բերեալ ասէ սաղմոսիւք եւ աւրհնութեամբ եդին ի սուրբն Սիովն, զոր յետ սուղ ինչ աւուրց Աղէքսանդրոս ոմն վկայասէր շինեաց տաճար անդրէն ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ, եւ բազում աղերսիւ խնդրեալ ի հայրապետէն, անդ փոխեաց զմեծապանծ պարգեւն զսուրբ Նախավկայն Քրիստոսի:

Բայց արդ յայսմհետէ բանս մեր ի պատմութիւն անդր ընթանայ, եթէ որպէս վերափոխեալ եղեւ սուրբ Նախավկայն յԵրուսաղէմէ ի Կոստանդինուպոլիս պատճառանաւք յառաջասացեալ վկայասէր առն Աղէքսանդրոսի, որ էր սենեկապետ թագաւորին եւ ի ձեռն կնոջ նորա Յուլիանէ:

Արդ, իբրեւ անցին ամք հինգ շինուածոյ տաճարի սրբոյն եւ ինքն Աղէքսանդրոս փոխեալ լինէր յաշխարհէս անդէն ի նմին սուրբ քաղաքի: Եւ նախ քան զվախճանն իւր ետ

---

[32] Յովհ. ԺԴ 2:

կազմել տապան մարմնոյ իւրոյ, ըստ նմանութեան տապանի սրբոյն Ստեփանոսի, եւ հրաման ետ մատ առ սուրբն դնել զտապանակ մարմնոյ իւրոյ, եւ ննջեաց ի Քրիստոս: Իսկ յետ ութ ամի վախճանի նորա հարկեցուցանէին զամուսին նորա, վասն զի յոյժ գեղեցիկ էր, լինել առն այլում: Իսկ նորա ոչ հաւանեալ խորհեցաւ առնուլ զմարմին առն իւրոյ եւ գնալ առ հայր իւր ի Կոստանդինուպալիս, վասն զի էր դուստր գլխաւորի իշխանի քաղաքին:

Եւ երթեալ կնոջն առ եպիսկոպոս սուրբ քաղաքին հայցեր ի նմանէ հրաման տալ նմա՝ առնուլ զայրն իւր եւ գնալ անտի: Իսկ նա ոչ հաւանեալ: Եւ կինն վաղվաղակի գիր առաքեալ առ հայրն իւր՝ ծանուցանել զիրն թագաւորին: Ցայնժամ ապա թագաւորական հրամանն հասանէր առ հայրապետն՝ անյապաղ տալ զխնդրելին: Իսկ սրբոյ եպիսկոպոսին, կոչեցեալ առ ինքն զկինն, հեզութեամբ ասեր ցնա. «Ո՞վ կին դու, զիա՞րդ խնդրես զմարմին առն քո, որ ի միասին թաղեալ կայ ընդ սրբոյն Ստեփանոսի՝ մի արդեւք անգիտանալով զսուրբն առցես, վասն զի մի աւրինակ ունելով երկոցունց տապանակացն»: Ասէ ցնա կինն. «Այլ ես, ո՞վ տէր իմ զկազմել տապանակ առն իմոյ ստոյգ գիտեմ միայն հրամանաւ քո երթեալ առից զնա»:

Ասէ ցնա հայրապետն. «Եթէ ստուգապէս ճանաչես, ո՞վ որդեակ, առեալ երթիցես ի խաղաղութեան»: Եւ կինն լուեալ զհրամանն գնաց վաղվաղակի ի տաճար անդր: Եւ բացեալ զդիրն վերնական իմն նախախնամութեամբն մոլորեալ եթող անդէն զայր իւր, եւ առ զտապանակն, յորում կայր գանձն աստուածային: Եւ եթէ ոչ էր այս աստուածային իմն տնաւրէնութիւն գնալ սրբոյն ի թագաւորեալն Կոստանդինուպոլիս, զիա՞րդ անգիտանայր կինն, զոր բազում մաղթանաւք եւ թագաւորական հրամանաւ խնդրէր, եւ կամ որպէս հայրապետն ոչ ինքնին երթեալ տայր ցնա զայր իւր թողլով անդրէն զսուրբն ի տեղւոջն:

Եւ քանզի թագաւորական էր հրամանն, եւ նա ստուգապէս կարծէր, եթէ մարմին առն իւրում է՝ ոչ ինչ զանգիտեալ յումեքէ լծեալ կառս եւ եդեալ անդ զտապանակն, եւ հրաժարեալ աւրհնութեամբ ի հայրապետէն եւ ի բազմամբոխ քաղաքէն, եկն եհաս յԱսկաղոն քաղաք, որ է յեզր ծովուն: Բայց ո՞ կարասցէ զամենայնն պատմել, զոր այնմ գիշերի ի ճանապարհին եղեւ սքանչելիք, վասն զի ձայնք հրեշտակաց լսելի լինէր, որք նուագէին Աստուծոյ ի գնացս կառացն, յորոյ վերայ եդեալ կայր սուրբ տապանակն, եւ բուրումն անուշահոտ խնկոց զամենեցունց հոտոտելիս անուշացուցանէր: Եւ ի մտանելն ի քաղաքն բազում այսահարք ընդ առաջ ելեալ աղաղակէին ասելով. «Վա՛յ մեզ, վա՛յ մեզ, զի եկն եհաս այսր սուրբն Ստեփանոս տանջել զմեզ»:

Արդ, յայսմ ամենայն եղելոցս ստուգեալ գիտաց կինն, եթէ մոլորեցաւ ի տապանակէ առն իւրոյ: Սակայն զանխլաբար նաւ ի վարձու կալեալ նաւէր ի Կոստանդինուպալիս՝ նախախնամութիւն Աստուծոյ զիրսն վարկանելով: Եւ հողմոյն աջողակ դիպեալ երասանակեցին զնաւն քաջանաւեալք մինչեւ ի մէջ ծովուն: Եւ ապայ յանկարծակի ծովն զայրագին իմն խռովեալ զալիսն ի նաւն զեղոյր մինչեւ մերձ յընկղմել նոցա: Եւ նոքա աւիւ մեծաւ ըմբռնեալք սկսան արտասուալից պաղատանս առ սուրբն մատուցանել անկեալ առաջի սրբոյ տապանակի ոսկերաց նորա, եւ յանկարծակի շարժեցաւ տապանակն, եւ հոտ անուշութեան բուրեաց ի նմանէ: Եւ ձայն լսելի եղեւ, որ ասէր. «Մի՛ երկնչիք, զի ես ընդ ձեզ եմ»:

Եւ նոյնժամայն դադարեաց ծովն եւ եղեւ խաղաղութիւն մեծ, եւ ծագեաց լոյս ի տապանակէ անտի, ըստ նմանութեանն ջահի եւ լուսաւորէր զամենեսեան, որ ի նաւին էին, քանզի գիշեր էր ժամն, եւ ձայնք հրեշտակաց լսելի լինէր, որք քաղցրաձայնիւ երգէին Աստուծոյ: Եւ նոցա նաւեալ հասին մինչեւ յԱբիդոս մեծաւ խնդութեամբ: Ես իբրեւ եկին մերձ ի նա, հնարէին, զի թերեւս գաղտ անցուցեն զնաւն վասն չարադեւ բնակչացն այնոցիկ: Եւ կարդացին զսուրբն ի բարեխաւսութիւն եւ յանկարծակի շարժեալ դղորդեցաւ երկիրն նոցա մինչեւ անց նաւն ի սահմանաց անտի:

Ցայնժամ ապա արք ոմանք մանաւանդ եթէ դեւք զաղաղակ բարձեալ ձայն ետուն առ իշխանն Աբիդոս եւ ասեն. «Փութա, պատրաստեա նաւս երագահասս եւ հաս այնր նաւու, որ անցանէ եւ հրկէզ արա զնա: Ոչ գիտես եթէ յաղանդոյ անտի, որ անդր կայ, շարժեցաւ քաղաքս մեր»: Եւ նորա փութացեալ առաքեաց նաւակս հինգ պաթռիչս զկնի նորա հասանել եւ հրկէզ առնել զնա: Եւ իբրեւ մերձ եղեն ի նաւն, որ բարձեալ ունէր յինքեան զգանձն աստուածային զաւրութիւն իմն աներեւոյթ հասեալ լուծանէր զձեռս նոցա: Եւ անգործ եղեալ ի զաւրութենէ դարձան անդրէն: Իսկ նոքա այսպիսի նախանամութեամբ ապրեալք, նաւեալք հասին մինչեւ ի Քաղկեդովն քաղաք: Եւ անդ ի քաղաքին դադարեալք աւուրս հինգ, բազում սքանչելիք կատարէին անդ ի վերայ զանազան ախտից: Քանզի այսք պիղծք զաղաղակ բարձեալ ի մարդկանէ անտի ասէին. «Ո՛վ դու սուրբդ Ստեփանոս, որ քարկոծեցար յԵրուսաղէմ ի հրէիցն, եկիր այսր՝ հալածել զմեզ»: Եւ զայս ասացեալ փախստական լինէին ի մարդկանէն, յորում բնակեալն էին: Եւ զգաստացեալքն անկանէին առաջի սրբոյ տապանակին գոհանային զԱստուծոյ: Եւ ամենեքեան առ հասարակ փառաւորէին զԱստուած, որ այսպէս սքանչելագործէ ի ձեռն ծառայից իւրոց ի կեանս եւ ի մահ:

Ցայնմ վայրի համբաւ սքանչելեացն տարածեալ եհաս մինչեւ ի լսելիս բարեպաշտ թագաւորին Թեոդոսի: Եւ ուրախութեամբ մեծաւ լցեալ լինէին ամենեքեան, որք ըստ բարեպաշտութեանն էին: Եւ խռովութիւն յոյժ ըմբռնէր, զոր տակաւին ըստ հելլական մոլորութեանն դանդաչէին: Ցայնժամ բարեպաշտուհին Ցուլիանէ եկն եկաց առաջի թագաւորին եւ հայրապետին, պատմեաց զամենայն եղեալսն կարգաւ: Եւ նոցա զարմացեալ փառաւորեցին զԱստուած, որ զայս այսպէս տնաւրինեաց բարեհաճութեամբ: Եւ ապա կոչեցեալ այր մի եբրայեցի ընթերցաւ զվերագրեալսն ի նմա, եթէ այս է տապանակ առաջին վկային Քրիստոսի: Եւ առժամայն աղաղակեաց. «Եւ ես, ասէ, խոստովանիմ զՔրիստոս Որդի Աստուծոյ եւ զսուրբն Ստեփանոս առաքեալ Նորին եւ վկայ, քանզի տեսին աչք իմ այսաւր մեծամեծ սքանչելիս»:

Զայս լուեալ թագաւորին լի եղեւ ուրախութեամբ, եւ հրամայեաց սրբոյ եպիսկոպոսապետին որպէսզի հանդերձ ամենայն բազմութեամբն մեծաւ պատուով մուծցեն ի քաղաքն զսուրբ տապանակն, քանզի դեռ արտաքոյ էին ի տեղին, որ կոչեցաւ Լծումն կառաց, վասն զի անդ լծեալ զջորիսն երասանակեցին զկառսն ի թագաւորական քաղաքն:

Բայց ոչ է մեզ բաւական ժամս պատմել մի ըստ միոջէ զամենայն սքանչելիսն, որ գործեցաւ, սակայն ասացից համառաւտաբար, զի բայց յայնմանէ, որ ի ճանապարհին եւ ի ծովուն գործեցաւ եւ զայս եւս սքանչելիս պատմեմ:

Արդ, մինչդեռ պատրաստեալ երանէին ամենայն քաղաքն ընդ առաջ սուրբ Նշխարացն, կին ոմն, յորում էր այս պիղծ, աղաղակեաց եւ ասէ. «Ո՛վ բռնութեանս եւ անհնարին տանջանացս, որ եկն եհաս ի վերայ մեր»: Վասն զի եկն եհաս այսր Նախավկայն Քրիստոսի սուրբն Ստեփանոս ի քաղաքիս յայսմիկ բնակիլ եւ ի մէջ բազմութեանն գետնեալ զկինն, եւ գնաց եւ ոչ ինչ վնասեաց նմա: Էին անդ բնակեալ կանայք ոմանք, որք ունէին ախտս տեառատեսութեան: Եւ մի ոմն ի նոցունց յայնցանէ լուեալ զձայն ամբոխին, ի հիացման եղեալ լինէր, եւ յանկարծակի լուեալ, որ ասէր զնա. «Արի՛, յարեաց ի կառսն Ստեփանոսի Նախավկայի, վասն զի ելեալ յԵրուսաղէմէ գայ մտանէ այսր»:

Եւ նորա յարուցեալ եւ ընդ առաջ, ըստ ազդման ձայնին, որ եղեւ առ նմա եւ չեւ եւս քաջ հպեալ ի կառսն, վաղվաղակի ցամաքեցաւ աղբեւր արեան նորա: Եւ նորա գիտացեալ զկատարեալ առողջութիւնն իւր, սկսաւ փառաւորել զԱստուած: Եւ յետ այնորիկ այլ ոմն քաջ եւ առաքինի ի զինուորական կարգէն, որոյ էր նորա որդի մի ութուտասնամեա անդամալոյծ ի ծնէ: Սա տեսեալ զսքանչելիսն, որ լինէր ի ձեռն սրբոյն, փութացաւ, եբարձ զնա յուս իւր եւ բերեալ ընկեց զնա յանցս կառացն: Եւ նորա առժամայն յարուցեալ, եկաց ի վերայ ոտից իւրոց, եւ վազվազէր եւ երթայր առաջի կառացն, եւ ձայնիւ մեծաւ աղաղակէր եւ աւրհնէր զԱստուած:

Եւ ամենայն ժողովրդոցն տեսեալ զսքանչելիսն, փառաւոր առնէին զԱստուած: Եւ այսպիսի սքանչելեաւք եւ փառաւորութեամբ հայրապետն եւ ժառանգաւորքն եւ ամենայն բազմութիւնն շուրջ կալով զկառաւքն, եկին հասին մինչեւ ի տեղին, յորում «Կոստանդիանոսի ասպարես» անուանի: Եւ անդէն լծեալ ջորիքն զտեղի առեալ իբրեւ կապանաւք իմն կապեալ ընդ այն տեղի անցանել ոչ կարացին, զի թէպէտ եւ երասանակալաւքն խստագոյնս հարկանէին, սակայն նոքա անշարժք մնային: Զայսոսիկ ծանուցեալ թագաւորին, երկոտասան ջորիս այլս փոխանակ առաջնոցն հրամայէր ի կառսն լծել իբր ութէ այնոքիկ աշխատեալք են: Եւ նոքա նոյնպէս աստուածային զաւրութեամբն իբրեւ կապանաւք իմն կապեալք անշարժ մնային:

Ցայնժամ ձայն լսելի լինէր ի միջոյ կառացն, որ ասէր. «Մի՛ ի զուր աշխատիք, վասն զի աստ հաճեցաւ Տէր բնակել սրբոյ Նախավկային»: Զոր լուեալ հայրապետին եւ ժառանգաւորացն հանդերձ ամենայն բազմութեամբն փառաւորեցին զԱստուած իբրեւ ի միոջէ բերանոյ, որ այսպէս սքանչելագործէ ի ձեռն սրբոց Իւրոյ: Նոյպէս եւ թագաւորն հիացեալ զարմացաւ ի վերայ այսպիսի սքանչելեաց, եւ մեծ գոհութիւն Ամենատեառնն մատուցանէր, որ ոչ եթէ միայն ի հանդերձեալսն, այլ եւ յայսմ աշխարհի փառաւորէ զսուրբս Իւր: Եւ ապա հրամայէր թագաւորն, եւ անդէն ի նմին տեղւոջն բազմացն ձեռնարկութեամբ կանգնեալ եղեւ տաճար մեծապայծառ եւ վայելուչ հանգիստ եւ վկայարան սուրբ եւ առաջին մարտիրոսին:

Եւ տաւն մեծ զաւրն զայն կատարեցին ամ յամէ տաւնել, որ աւր երկու էր Աւգոստոս ամսոյ, որ եւ բազում բժշկութիւնք կատարին անդ մինչեւ ցայսաւր ի վերայ հիւանդաց աղաւթիւք սրբոյն: Եւ ոչ միայն այս, այլ եւ մեղաց եւս թողութիւն գտանեն, որք հաւատով եւ ճշմարիտ սրտիւ հայցեն ի Տեառնէ բարեխաւսութեամբ սրբոյն: Զի նա, որ քարկոծչացն թողութիւն հայցէր, յայտ է, եթէ տաւնողացս եւս մաղթեսցէ զքաւութիւն, վասն որոյ եւ անդէն իսկ եւ իսկ առ զհայցելին:

Զգլխաւոր սպանութեանն յափշտակեալ ի սատանայէ, առաքեալ եւ աւետարանիչ եւ քարոզ հեթանոսաց կացուցանէր, այլ եւ զպակասութիւն չարչարանացն Քրիստոսի ի տկարութիւն մարմնոյ իւրում բովանդակ...[33]: Զայս ամենայն... սիրելիք ի յու[սա]ցեալ բանից մե[ղոց մի՛] երկմտեսցուք... բարւոք մտաւք պ... զվկայսն վկայէ յաւժարութեամբն: Զի եթէ չարեացն ցանկացողք չարք վկայեցան առանց գործոց՝ որչա՞փ եւս առաւել վկայիցն ցանկացողքն լինին վկայք առանց սրոյ եւ հրոյ եւ այլոց չարչարանաց:

Արդ, եւ մեք, եղբարք բարւոք յաւժարութեամբ կատարեսցուք զլիշատակ սուրբ վկայիցն, մանաւանդ զերիցս երանեալն Ստեփանոսի, որ է անդրանիկ ամենայն մարտիրոսացն գնդից, լի եւ նոցուն պսակացն արժանաւորեսցուք շնորհաւքն եւ մարդասիրութեամբ Տեառն մերոյ եւ Փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի: Ընդ որում Հաւր, միանգամայն եւ Հոգւոյն Սրբոյ փառք, պատիւ եւ իշխանութիւն յաւիտեանս յաւիտենից: Ամէն:

---

[33] Բազմակետով հատվածները պատռված: